
YOZLAŞMANIN SOSYAL VE KÜLTÜREL ETKİLERİ: BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ

Taner GÜNEY*

Öz

Kamu çalışınının özel çıkarları için kamu malını kötüye kullanması olarak tanımlanan yozlaşma, tarih boyunca hemen her toplumda görülen bir olgudur. Yozlaşma düzeyini doğru ve güvenilir bir biçimde ölçmeye çalışan kurumların ortaya çıkması, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi organizasyonların yozlaşmayla mücadelede başlaması gibi faktörler nedeniyle, yozlaşma özellikle 90'lı yıllarla birlikte daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Bu yönde yapılan çalışmalar göstermektedir ki; yozlaşma demokrasi, fikir özgürlüğü, insani gelişmişlik ve refah gibi değişkenleri negatif olarak etkilemektedir. Bu çalışmanın amacı, literatürdeki çalışmaların bulgularına dayanarak, yozlaşmanın azaltılması durumunda ülkelerin demokrasi, düşünce özgürlüğü, refah ve insani gelişmişlik düzeyini yükseltebileceğini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Yozlaşma, Refah, İnsani Gelişmişlik, Demokrasi.

SOCIAL AND CULTURAL EFFECTS OF CORRUPTION: A LITERATURE REVIEW

Abstract

Corruption which is defined as public officer's abuse of public property for his private interest is a case that has been seen in almost every society throughout the history. As a result of the factors like emergences of institutions which attempt to measure the level of corruption correctly and reliably, and start of fight of the World Bank and IMF against corruption, it began to become a current issue more particularly in 90s. The studies carried out in this direction show that corruption affects democracy, freedom of opinion, human development and welfare negatively. Countries can help with formation of a society of more democracy, and that of higher freedom of opinion, welfare and human development.

Keywords: Corruption, Welfare, Human Development, Democracy.

* Öğr.Gör., Dumlupınar Üniversitesi, Emet MYO, tanerguney@dpu.edu.tr.

Bu çalışma, yazarın "Yozlaşmanın Ekonomik Analizi ve Yozlaşmanın Belirleyicilerine İlişkin Ampirik Analiz" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

GİRİŞ

Yozlaşma antik çağlardan beri hemen her toplumda görülen bir olgudur. Milattan önce üçüncü yüzyılda Hint kralı Kautilya tarafından yazılan kamu yönetimi bilimsel araştırma eseri Arthashastra'da yer alan şu cümleler, yozlaşmayı çok ayrıntılı bir şekilde betimlemektedir: (Kangle, 1972:91)

Kamu hizmeti sunanlar için dilinin ucunda bal bulunanın balı (veya zehiri) tatmaması nasıl imkânsızsa, kralın gelirlerinin en azından küçük bir parçasını yememesi kamu hizmetini sunanlar için de imkânsızdır. Suyun altında hareket eden balığın su içip-içmediğini ortaya çıkarmak nasıl imkânsızsa, kamuda istihdam edilen kamu görevlilerinin kendi namlarına para alıp-almadığını ortaya çıkarmak da imkânsızdır.

Yazarlar tarafından yapılan yozlaşma tanımları birbirlerinden farklı gibi görünse de, bu tanımlardaki ortak nokta kamu çalışanının özel çıkarları için kamu malını kötüye kullanmasıdır. Yozlaşma zimmet, zarar verme, lehine kullanma, hediye verme, rüşvet, para çalma ve adam kayırma gibi çok geniş çapta yasal olmayan davranışı içerir. Yozlaşma, münferit veya örgütlü, bürokratik veya politik, yüksek veya önemsiz, aktif veya pasif olarak gerçekleştirilebilir. Bu çeşitlilikte ortak nokta yozlaşmanın insana, topluma, devlete dünyaya zarar veren bir hastalıktır (Kayrak, 2008). Bu hastalığın boyutunu Ajans Press Online, her yıl 2 trilyon dolardan fazla olarak açıklamıştır (Er, 2008). Kofi Annan'ın da ifade ettiği gibi "toplumlar üzerinde geniş çapta aşındırıcı etkisi olan, demokrasiye ve kanunların üstünlüğüne zarar veren, insan haklarının bozulmasına yol açan, piyasa sistemini bozan, yaşam kalitesini aşındıran, organize suç, terörizm veya diğer şekillerde refahı ve güvenliği tehdit eden sinsi bir beladır" (Ampratwum, 2008).

Yozlaşma özellikle 90'lı yıllarla beraber akademisyenlerin ve politika belirleyicilerin dikkatini daha çok çekmiştir (Mauro, 1998). Bu tarihten itibaren yozlaşma düzeyini doğru ve güvenilir bir biçimde ölçmeye çalışan kurumların ortaya çıkması, yozlaşma nedeniyle ticari kayba uğrayan Amerikan şirketlerinin bu soruna öncelik vermesi, kamu kaynaklı olmayan Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası organizasyonların yozlaşmayla mücadeleye başlaması gibi faktörler yozlaşmanın gündeme daha fazla gelmesine neden olmuştur. İktisat biliminin de bu tarihten itibaren yozlaşmayla ilgili konulara yöneldiği ve daha ampirik araştırmalarla yozlaşmayı sorguladığı görülmektedir. Söz konusu araştırmalar, bir yandan yozlaşmanın ekonomi üzerindeki etkilerini tespit etmeye yönelirken, diğer yandan yozlaşmanın belirleyicilerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Yozlaşmanın ekonomi üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik çalışmalarda, yozlaşmanın yatırımcıların kararlarını etkilemek suretiyle, yatırımları azaltması ve ekonomik büyümenin yavaşlamasına neden olması, ekonomideki mevcut kaynakların dağılımını ve etkin kullanımını olumsuz yönde etkilemesi gibi ekonomi üzerinde bir takım olumsuz sonuçlara yol açtığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte yozlaşma, sosyal ve kültürel değişkenler üzerinde de etkilidir. Bu çalışmada literatürdeki çalışmalardan yararlanılarak, yozlaşmanın sosyal ve kültürel değişkenler üzerindeki etkileri incelenecektir.

1. YOZLAŞMANIN KÜLTÜREL ETKİLERİ

Yozlaşmanın, demokrasi, insani gelişim, etnik yapı, dini farklılıklar gibi kültürel değişkenlerle ilişkili olduğu, yapılan çalışmalarca ortaya konmuştur. Seleim ve Bontis (2009)'e göre kültür, insanın istenen veya istenmeyen değerlerinin oluşmasına yardım eden inançları üzerine kuruludur. İnsan inançları bu nedenle, bireylere buldukları ülkede işlerin nasıl yürüyeceğini anlatır ve yozlaşma ile ilişkisi incelenmeye değerdir. Yazarlar bu düşünceden yola çıkarak, kültür ile yozlaşma arasındaki ilişkiyi incelemek için belirsizlikten kaçınma indeksi, kurumsal kolektivizm, kararlılık indeksi ve gelecek

oryantasyonu gibi kültürel değişkenleri kullanmışlardır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, belirsizlikten kaçınma değeri ile yozlaşma arasında negatif ve anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Bunun anlamı, yozlaşma düzeyi yüksek olan ülkelerde belirsizlikten kaçınma değeri düşük iken, yozlaşma düzeyinin azalması, belirsizlikten kaçınma değerini yükseltmektedir. Diğer yandan belirsizlikten kaçınma davranışları ile yozlaşma arasında anlamlı fakat pozitif yönlü ilişki vardır. Yani, belirsizlikten kaçınma davranışları yozlaşma düzeyi yükseldikçe artıyorken, yozlaşma düzeyinin düşürülmesi, belirsizlikten kaçınma davranışlarını azaltmaktadır.

Çalışmada kullanılan kültürel değişkenlerden bireyin gelecek oryantasyonu ile yozlaşma düzeyi arasında negatif yönlü ve anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre, bireylerin gelecek oryantasyonu değerinin yükselmesi, yozlaşma düzeyinin azaltılmasına bağlıdır. Diğer bir değişken olan kurumsal kolektivizm ve yozlaşma arasında ise yine, negatif yönlü ve anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Elde edilen bu sonuca göre, yozlaşma düzeyinin düşürüldüğü ülkelerde kurumsal kolektivizm değeri yükselmektedir.

Çalışmada bir diğer kültürel değişken olarak kararlılık indeksi ile yozlaşma arasındaki ilişkiye bakıldığında, ilişkinin negatif yönlü olduğu belirtilmiş, ancak diğer değişkenlerdeki gibi, bu ilişkinin anlamlı olmadığı gösterilmiştir. Bunun anlamı, yozlaşma düzeyinin değişmesi kararlılık indeksi değeri üzerinde herhangi bir etki yaratmamaktadır. Çalışmada kullanılan modele, GSYİH ve insani gelişim indeksi kontrol değişkeni olarak eklendiğinde, kararlılık indeksi dışındaki değişkenler, istatistiksel olarak anlamlıdır.

Sandholtz ve Koetzle (2000), çalışmalarında demokrasi, demokratik yıl sayısı, Britanya sömürgesi olma ve Protestanlık gibi kültürel değişkenlerle yozlaşma arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ekonomik özgürlük, kişi başına gelir ve uluslararası ticarete katılma gibi değişkenlerin de kullanıldığı ve yozlaşma ile negatif ilişkili olduğu ortaya konan çalışmada, demokrasi ve demokratik yıl sayısı ile yozlaşma düzeyi arasında ters yönlü bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Ancak, ele alınan ülkelerden Singapur ve Hindistan gibi ülkelerde, demokratik yıl sayısı ve demokrasi düzeyi göreceli olarak yüksek olmasına rağmen yozlaşma düzeyi yüksek çıkmıştır. Çalışmada oluşturulan modele GSYİH kontrol değişkeni olarak eklendiğinde, demokrasi ve demokratik yıl sayısının yine yozlaşma ile negatif yönlü ilişkili ve anlamlı olduğu belirtilmiştir.

Çalışmada, modele bu defa Britanya sömürgesi olma değişkeni eklendiğinde, demokrasi ile ilgili değişkenlerin değerinde küçük değişimler olduğu görülmüştür. Demokrasi düzeyi, modele Britanya sömürgesi olma değişkeni eklendiğinde yükselirken, demokratik yıl sayısı değişkeninin istatistiksel anlamlılığı düşmektedir. Ayrıca, elde edilen verilere göre, Britanya sömürgesi olma değişkeni istatistiksel anlamlılıktan yoksundur ve modelde açıklayıcı bir değişken olamamıştır. Çalışmaya dâhil edilen diğer bir değişken olan Protestanlık değişkeni, diğer değişkenlere oranla yozlaşma algılama düzeyi ile ilişkisi ve istatistiksel anlamlılık düzeyi en yüksek değişkendir. Modele kontrol değişkeni olarak GSYİH değişkeni eklendiğinde de, bu değerler yaklaşık aynı düzeyde kalmaktadır. Yazarlara göre, Protestanlık ülkelerin refah seviyesi ile de yakından ilgilidir ve bu yönüyle yozlaşma algılama düzeyi için önemli bir açıklayıcı değişkendir. Çünkü Protestan geleneğinin yaygın olduğu ülkelerde, bireyler sorumluluklarının ve iş kariyerlerinde dürüstlüğü önemi bilmektedir. Böylece, yozlaşmaya olan toleransları azalarak yozlaşma düzeyinin düşmesine neden olmaktadır. Yazarlara göre zaten, Protestanlığın yaygın olduğu ülkelerin, diğerlerine göre daha zengin olduğu görülmektedir.

Sung (2004), çalışmasında politik yozlaşma ve demokrasi düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Demokrasi düzeyinin yanı sıra, enflasyon, işsizlik oranı ve satın alma gücü paritesine göre milli gelir gibi ekonomik değişkenlerin de kullanıldığı çalışmada, ekonomik değişkenler ile yozlaşma arasında negatif yönlü bir ilişkinin var olduğu belirtilmiştir. Özellikle enflasyon ve işsizlik oranı değişkenleri, ekonomik durumları kötü olan kamu çalışanlarının dürüst olmayan davranışlarını artırarak, politik yozlaşma düzeyinin yükselmesine neden olmaktadır. Politik yozlaşma düzeyinin yüksek olduğu

ülkelerde demokrasi düzeyinin düşük olduğu ortaya konan çalışmada, politik yozlaşma düzeyinin düşük olduğu ülkelerde demokrasi düzeyinin de düşük olduğu belirtilmiştir.

Sung, çalışmasında demokrasi düzeyi en düşük olan ülkelerin, demokratikleşme politikaları geliştirmesi halinde, hükümetlerin hesap verebilirlik ve şeffaflık derecelerinin zamanla düzeleceğini belirtmiştir. Ancak, yazara göre bu düzelmeye, yozlaşma düzeyi yüksek olduğu için, kaynakların ve gücün yeniden dağıtımında büyük problemlerin ortaya çıkmasını önleyemeyecektir. Buna rağmen, bu tip ülkelerde bağımsız yargının oluşturulması, fikir özgürlüğünün geliştirilmesi ve araştırmacı gazeteciliğin desteklenmesi demokratikleşmeyi kolaylaştıracak ve hızlandıracaktır. Çünkü demokratikleşen ülkelerde, yozlaşmanın ortaya çıkmasına yardım eden ve aynı zamanda özgür olmayan çevre koşulları böylece ortadan kaldırılmış olacaktır. Yazar ayrıca, kamu gücünün adil dağıtılması ve kanun kurallarına tamamen uyulması durumunda, yozlaşmış seçkin grupların ortaya çıkmayacağını belirterek, ülkelerin böylece otoriter rejimlerden veya kleptokrasiden yani politik yozlaşmanın hakim olduğu devlet düzeninden kurtulacağını, elde ettiği ampirik sonuçlarla ortaya koymuştur.

Treisman (2000), yozlaşma düzeyinin ülkeden ülkeye farklılık göstermesinin nedenini araştırdığı çalışmasında, ekonomik değişkenlerin yanında kültürel değişkenlere de yer vermiştir. Yazar, oluşturduğu ekonometrik modelde, sömürge geleneği, dini gelenekler, etnik dil çeşitliliği, demokrasi ve kesintisiz demokrasi gibi kültürel değişkenleri kullanmıştır. Ekonometrik modelin çalıştırılması ile elde edilen sonuçlara göre, Britanya sömürgesi olma geleneği ve Britanyalı olma ile yozlaşma arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki vardır. Diğer sömürge geleneklerinin modele dahil edilmesi durumunda, örneğin İspanya, Portekiz ve Fransa, Britanya sömürgesi olma ile yozlaşma arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki devam ederken, diğer sömürge gelenekleri ile yozlaşma arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca, Almanya ve Hollanda sömürgesi olma geleneği ve herhangi bir ülkenin sömürgesi olmama geleneği de yozlaşma ile herhangi bir anlamlı ilişkiye sahip değildir.

Çalışmada kültürel değişken olarak kullanılan dini gelenekler için elde edilen bulgulara bakıldığında, Protestan geleneğine sahip ülkelerde yozlaşma düzeyinin diğer ülkelere göre daha düşük olduğu belirtilmiştir. Buna göre, Müslüman, Katolik, Anglikan, Protestanlık ve diğer dini değerler, ülke nüfusunun bir oranı olarak ele alındığında, sadece Protestanlık ile yozlaşma düzeyi arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer bir değişken olan etnik dil çeşitliliği, modele GSYİH kontrol değişkeni olarak dahil edildiğinde yozlaşma ile negatif yönlü bir ilişkiye sahip olmaktadır. Bu ilişki, modelden GSYİH çıkarıldığında anlamlılığını kaybetmektedir. Etnik dil çeşitliliği gibi demokrasi değişkeni de, ele alınan ülkeler için yozlaşma ile herhangi anlamlı bir ilişkiye sahip değildir. Diğer yandan, kesintisiz demokrasiye sahip olan ülkelerde, örneğin Avustralya, yozlaşma düzeyi diğer ülkelere göre daha düşüktür. Buna göre, kesintisiz demokrasiyi 1950'den başlatan çalışmada, kesintisiz demokrasi ile yozlaşma arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Chang ve Golden (2006), çalışmalarında ülkelerin seçim sistemi yani oransal temsil ile yozlaşma düzeyi arasında bir ilişkinin var olup olmadığı araştırmışlardır. 42 ülke verisinin ele alındığı çalışmada, bölgesel büyüklük, açık liste göstergesi ve etkili parti sayısı, Protestanlık, Britanya sömürgesi, parlamentarizm ve demokrasi gibi değişkenler kullanılmıştır. Yazarlar, daha önceki çalışmalara bakıldığında, açık listeli seçim sistemine sahip ülkelerin yozlaşma düzeylerinin, kapalı listeli seçim sistemine sahip ülkelere göre daha düşük düzeyde olduğunu belirterek, yaptıkları çalışmada, literatürün tersine bir sonuç bulduklarını ifade etmişlerdir.

Çalışmada elde edilen bulgulara göre, etkili parti sayısı, Protestanlık, Britanya sömürgesi, parlamentarizm ve demokrasi değişkenleri kontrol değişkeni olarak tutulduğunda, bölgesel büyüklük modele dahil edilirse yozlaşma düzeyi açık listeli seçimlerin yapıldığı ülkelerde yükselmektedir. Buna göre, açık listeli seçim sistemini kullanan ülkelerde, bölge büyüklükleri küçük tutulmadığı takdirde, partiler arasındaki politik rekabet artmayacaktır. Böylece, politik yozlaşmanın artması kaçınılmaz olacaktır.

Seçimi kazanan adaylar, politik yozlaşmadan etkileneneği için, görevleri süresince hesap verme sorumluluğundan kaçarak yozlaşma düzeyinin artmasına neden olacaktır.

Diğer yandan, parti içinde aday sayısının çok fazla olması da yozlaşmanın artmasını hızlandırabilmektedir. Çünkü adaylardan bazıları diğer adayları geçebilmek için illegal yollara başvurduğunda, onları topluma şikayet etmekten kaçınan dürüst adaylar, aslında bu yolu meşrulaştırmış olmaktadır. Ayrıca, yine seçim bölgelerinin büyük tutulması ile seçmenlerden oy isteyen partiler, oy almak için illegal yollara başvurarak yozlaşma düzeyini arttıracaklardır. Dolayısıyla, çalışmaya göre, seçim bölgelerinin büyüklüğü esas alındığında, açık listeli seçim sistemi ile yozlaşma arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Montinola ve Jackman (2002), 66 ülke verisini kullanarak, ülkeler arasındaki kültürel ve ekonomik farklılıklar ile yozlaşma düzeyi arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, demokrasi ve yozlaşma arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmada, demokrasi değişkeni, 1980 yılının ilk yarısı ve ikinci yarısını gösterecek şekilde iki farklı değerde oluşturulan modele dahil edilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, demokrasi ve yozlaşma arasındaki ilişki yıllara göre farklılık göstermektedir. 1980'lerin ilk yarısında yozlaşma ile demokrasi arasındaki negatif yönlü ilişki, 1980'lerin ikinci yarısındaki negatif yönlü ilişkiden daha düşük değerdedir. Demokrasi ve özgür basın ile yozlaşma arasındaki ilişkiyi araştıran diğer bir yazar olan Chowdhury (2004), çalışmasında demokratik katılımçılık, politik rekabet, demokrasi ve özgür basın gibi değişkenleri kullanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, demokrasi ve özgür basın değişkenleri, diğer değişkenler modele dahil edildiğinde yozlaşma ile negatif yönlü ve anlamlı bir ilişkiye sahiptir.

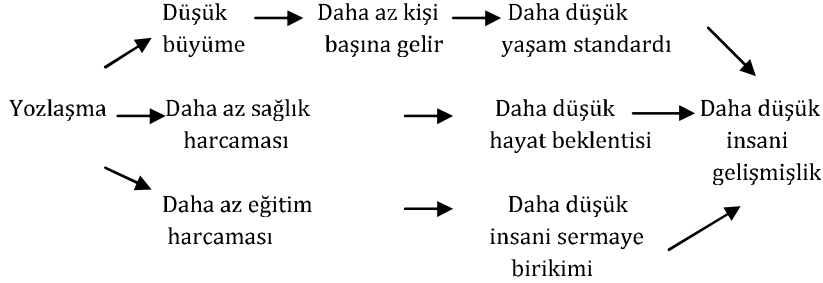
Yozlaşma ile özgür basın arasındaki ilişkiyi inceleyen diğer bir çalışma Brunetti ve Weder (2003)'e aittir. Çalışmada, enflasyon oranı, ticaret hacmi, etnik yapı değişkenlerinin kontrol edilmesi durumunda, yozlaşma ile özgür basın arasında negatif yönlü bir ilişkinin var olduğu sonucuna varılmıştır. Sosyo-politik istikrar ve yasal sistemin meşruluğu gibi kültürel değişkenler ile yozlaşma arasındaki ilişkiyi inceleyen Park (2003) ise, belirsizlikten kaçınma, ekonomik özgürlük, GINI katsayısı ve GSYİH değişkenlerinin oluşturulan modele dahil edilmesi durumunda, politik istikrar ve yasal sistemin meşruluğu ile yozlaşma arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu belirtmiştir.

Bohara vd. (2004), çalışmalarında yozlaşmanın kontrol edilebilmesi ile ülkelerin ticari olarak açık, rekabetçi ve demokratik olması arasında nasıl bir ilişki olduğunu ortaya koymayı amaçlamışlardır. Sivil özgürlükler, ticaret, rekabetçilik, kişi başına GSYİH ve demokratik değişim gibi değişkenlerin kullanıldığı çalışmada, ekonomik değişkenlerle yozlaşma arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Yozlaşma düzeyinin kontrol edilebilmesi için ise, ülkelerde sivil özgürlüklerin artırılması ve demokrasinin geliştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

2. YOZLAŞMANIN SOSYAL ETKİLERİ

Literatür incelendiğinde, yazarların sosyal refah, insani gelişim ve cinsiyet farklılıkları gibi değişkenlerle yozlaşma arasındaki ilişkiyi araştırdıkları görülmektedir. Bu yazarlardan biri olan Akçay (2006), insani gelişmişlik düzeyi ile yozlaşma düzeyi arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan çalışmasında, Şekil 3.1'i kullanarak, yozlaşmanın insani gelişim üzerindeki etkisini açıklamaya çalışmıştır.

Şekil 2.1. Yozlaşma ve İnsani Gelişmişlik

Kaynak: Akçay, 2006:35

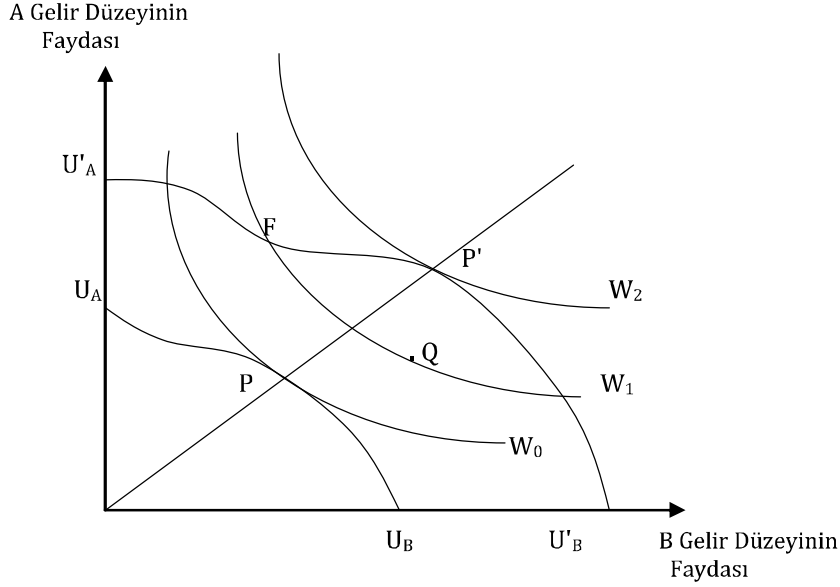
Şekle göre, yozlaşma düzeyinin artması ile ekonomik büyüme düşecek, hükümetlerin eğitim ve sağlık harcamaları azalacaktır. Ekonomik büyümenin düşmesi, ülkede kişi başına geliri azaltarak, bireylerin yaşam standartlarının düşmesine neden olacaktır. Sağlık harcamalarının azalması insanların hayat beklenti düzeylerini düşürecek, eğitim harcamalarının azalması ise, ülkede insanî sermaye birikiminin azalmasına neden olacaktır. Böylece, ülkedeki insanî gelişim veya kalkınma düzeyi düşmüş olacaktır. Diğer yandan insanî gelişmişlik ve yozlaşma arasındaki ilişkiyi incelemek için ekonometrik bir model oluşturan yazar, ekonomik özgürlük, demokratik değişim, insanî gelişim indeksi ve kentleşme gibi değişkenleri kullanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, modele dahil edilen değişkenlerin kontrol edilmesi durumunda insanî gelişim ile yozlaşma arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Yani, yozlaşma düzeyi yüksek olan ülkelerde, insanî gelişim düzeyi azalmaktadır.

Yozlaşma ve sosyal refah arasındaki ilişkiyi inceleyen Nas vd. (1986), çalışmalarının ilk bölümünde Pareto optimumun yardımıyla oluşturulan bir grafik kullanmışlardır. İkinci bölümde ise, yozlaşmanın net sosyal maliyeti, yozlaşmanın direkt maliyeti, sosyal refahı ihlal edenin sosyal kaybı ve yoz davranışlar gibi değişkenlerle oluşturulan bir maliyet fonksiyonu kullanılmıştır. Bir bireyin refahı azaltılmaksızın, bir başka bireyin refahının arttırılamadığı duruma Pareto optimumu denilmektedir. Çalışmada, Pareto optimumun kullanılması ile oluşturulan genel denge modeli Şekil 3.2'de gösterilmiştir.

Şekilde, UAUB faydanın A ve B gibi iki gelir düzeyi arasında dağıtılabileceği sınırı, U'AU'B aynı dağılımın en yüksek toplumsal gelir düzeyini göstermektedir. W0, Bergson-Samuelson sosyal refah fonksiyonunu, W1 ve W2 sosyal refahın en yüksek olduğu durumda, toplumsal refah dağılım kararının en yüksek düzeylerini yani Bergson-Samuelson sosyal refah fonksiyonunun en yüksek düzeylerini göstermektedir. P ve P' Pareto optimumu ve sosyal refah ölçüsü arasındaki eşzamanlı tatmin edici dağılımları ifade etmektedir.

Şekle göre, toplumun adil bir refah dağılımı gerçekleştirebilmesi için PP' boyunca hareket etmesi gerekmektedir. Toplum, başlangıçta denge noktası olarak P noktasında iken, refah düzeyindeki değişim için dört farklı durum söz konusu olabilir. İlk durum, toplumsal refah seviyesinin arttırılması istenmesine rağmen (örneğin W0 dan W1 refah düzeyine geçme), yasal sistemin buna izin vermemesidir. İkinci durum ise, yasal sistem toplumun refah seviyesini arttırmasına olanak verirken, bürokratik engellerin ortaya çıkmasıdır. Bu iki durumun geçerli olduğu toplumlarda, Pareto optimumun geliştirilmesi için yozlaşma bir araç olarak kullanılabilir. Yozlaşma sayesinde yasal veya bürokratik engeller aşılarak, belirtilen gelir düzeylerinin refah seviyesi en yüksek seviyeye yani P' noktasına çıkarılabilir.

Şekil 2.2.Yozlaşma ve Sosyal Refah İçin Genel Denge Modeli

Toplumsal denge P noktasında iken, ortaya çıkabilecek üçüncü durum, toplumun refah seviyesinin arttırılmasını tercih etmiyor olmasıdır. Dördüncü durumda ise, toplumsal refah düzeyinin artması Pareto optimumunu bozacak biçimde gerçekleşmektedir. Bu noktalar şekilde F ve Q noktalarıyla gösterilmektedir. F noktasında, A gelir düzeyi gelir dağılımında ve fayda paylaşımında avantajlı iken, Q noktasında, B gelir düzeyi bu konuda avantajlı konuma geçmektedir. Toplumlar son iki durumdan birinde bulunuyor ise, yozlaşma toplumsal refahın azalmasına neden olacaktır. Çünkü refah düzeyinin arttırılması için yozlaşmanın kullanılması durumunda, toplum refah seviyesinin yükseltilmesini önemsemediği için veya refah seviyesinin yükseltilmesi Pareto optimumunu bozacağı için genel denge bozulmuş olacaktır. O halde, yozlaşma toplumların içinde bulunacağı duruma göre, refah düzeyini arttırıp azaltabilmektedir.

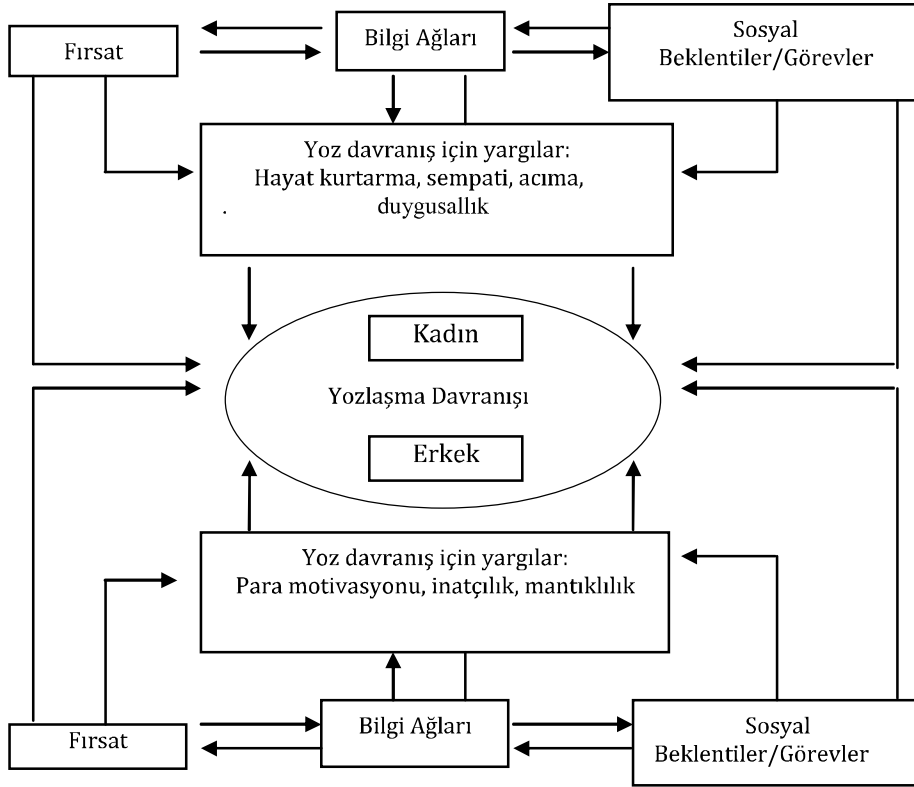
Çalışmanın ikinci kısmında yozlaşmanın net sosyal maliyeti, yozlaşmanın direkt maliyeti, sosyal refahı ihlal edenin sosyal kaybı ve yoz davranışlar gibi değişkenlerin kullanılmasıyla oluşturulan maliyet fonksiyonuna göre, toplumu oluşturulan bireylerin tercih edebilecekleri davranışlar yozlaşmanın maliyetini etkileyecektir. Bireylerin yoz davranışları daha çok tercih etmesiyle, yozlaşma düzeyi artarak sosyal refahı azaltırken, bireylerin yoz olmayan davranışları daha çok tercih etmesiyle, yozlaşma düzeyi azalarak refahın artmasını sağlayacaktır.

Sung (2003), liberal demokrasi ve kadın girişimciliği ile yozlaşma düzeyi arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçladığı çalışmada kültürel ve sosyal değişkenleri bir arada kullanmıştır. Çalışmada, kültürel değişkenler olarak basın özgürlüğü, hukukun üstünlüğü, liberal demokrasi ve seçim demokrasisi değişkenleri yer alırken, sosyal değişkenler olarak yoksulluk, okuma-yazma oranı, kabinedeki kadın sayısı, parlamentodaki kadın sayısı ve hükümetteki kadın sayısı değişkenleri yer almıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, ele alınan ülkelerde, diğer değişkenler kontrol edildiğinde kadın girişimciliği ve liberal demokrasi ile yozlaşma düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Aynı şekilde, kadınların kamudaki ve hükümetteki sayısının artması ile yozlaşma düzeyi arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca, ele alınan

ülkelerde kadınların kamudaki ve hükümetteki sayıları sabit tutulduğunda, liberal demokrasi ve yozlaşma arasındaki negatif ilişki giderek büyümektedir.

Bracking vd. (2007), çalışmalarında yozlaşmanın erkekler üzerinde daha fazla etkili olduğunu belirtmiş ve Şekil 3.3'ü yozlaşma davranışının oluşumunu açıklamak için kullanmıştır.

Şekil 2.3. Yozlaşma Davranış Modeli

Kaynak: Bracking, 2007:217

Şekle göre, kamuda çalışan erkek ve kadın memurların yozlaşma davranışlarını belirleyen fonksiyonun değişkenleri memurların karşısına çıkacak fırsatlar, algılama yetenekleri, sosyal beklentiler ve yozlaşmaya bulaşmış veya göz yummuş bireylerden oluşan bilgi ağıdır. Kadın memurların yozlaşma davranışına bakışını etkileyen ve bu davranışı yargılamasına yardım eden değerler hayat kurtarma, sempati duyma, acıma ve duygusal bakış açılarıdır. Bu değerler, şekilden de görüleceği gibi erkek memurların aynı durum için kullandığı değerlerden yani para motivasyonu, inatçı davranış ve mantıklı hareket etme gibi değerlerden farklıdır.

Kadınların erkeklere oranla daha insancıl ve duygusal davranış tarzına sahip olması, yozlaşmaya olan toleranslarının erkeklere oranla daha az olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, yozlaşma davranışı ortaya çıktığında, kadın memurlar erkek memurlara göre yozlaşmaya daha sert tepki vererek yozlaşmadan daha az etkilenmiş olmakta ve yozlaşma düzeyinin yükselmesini bir nevi önlemiş olmaktadır.

Cinsiyetin bireylerin rüşvet alıp verme ve yozlaşmaya tepki davranışları üzerinde etkili olup olmadığını araştıran Alatas vd. (2009), kadınların yozlaşmaya karşı erkeklere göre daha az toleranslı olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca, çalışmada ele alınan ülkeler olan Avustralya, Hindistan, Endonezya ve Singapur için, kadınların yine

yozaşmaya karşı erkeklere göre farklı ve değişik şiddette tepki verdikleri belirtilmiştir. Bu çalışmalara ilave olarak Graeff ve Mehlkop (2003), çalışmalarında yozlaşma ile nüfus artışı ve yüksek öğrenime kayıtlı öğrenci sayıları arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Sung (2002) ise, ülkelerdeki sivil toplum kuruluşlarının yapısı ile yozlaşma arasında bir ilişki kurulabileceğini göstermiştir. Yazarın yaptığı çalışmaya göre yozlaşma düzeyi yüksek olan ülkelerde sivil toplum kuruluşlarının yapısı zayıflamaktadır. Bu kuruluşların yapısının güçlenmesi için yozlaşma düzeyinin azaltılması gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kamu görevlisinin, görevini özel çıkarlar için kötüye kullanması olarak tanımlanan yozlaşma rüşvet, adam kayırma, nepotizm (akraba kayırma) gibi değişik eylemleri kapsamaktadır. Yozlaşmayla tarih boyunca hemen hemen tüm toplumlar karşılaşmıştır ve değişik toplumlarda farklı biçimlerde ortaya çıkabildiği görülmektedir. 1990'lı yıllarla birlikte birçok ülkede yolsuzluk skandallarının ortaya çıkarılması, soğuk savaşın sona ermesi, yozlaşma düzeyinin yüksek olduğu uzak doğu ülkelerinde yüksek büyüme hızlarının yakalanması ve bu ülkelerde yolsuzlukların ortaya çıkarılması ile yozlaşma daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Bu nedenle yozlaşma ile ekonomik, kültürel ve sosyal değişkenlerin ilişkisi, araştırmacıların çalışmalarına inceleme konusu olmuştur. Bu çalışmada yozlaşmanın sosyal ve kültürel değişkenler üzerindeki etkileri literatür temelinde incelenmiştir.

Literatürde demokrasi yozlaşma ile ilişkisi en fazla incelenen kültürel değişkenlerden biridir. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar yozlaşmanın ülkelerdeki demokrasiyi ve demokrasi geleneğini negatif olarak etkilediğini ortaya koymuştur. Buna göre, demokrasinin gelişmesi ve sürekliliği için yozlaşmanın azaltılması gerekmektedir. Demokrasinin yanında, kurumsal kolektivizm, fikir özgürlüğü, Britanya sömürgesi olma, basın özgürlüğü ve Protestanlık gibi kültürel değişkenlerle de yozlaşma arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu değişkenlerle yozlaşma arasındaki ilişki negatif yönlüdür. Bu yönde yapılan çalışmaların sonuçlarına göre, ülkelerdeki fikir özgürlüğü ve özgür basının önündeki engellerden biri yozlaşmadır. Yozlaşma düzeyinin azaltılması basının özgürleşmesi ve bireylerin fikirlerini özgürce dile getirmesine katkı sağlayacaktır.

Yapılan çalışmalara göre yozlaşma, ülkelerdeki kişi başına gelirin azalmasına yol açarak yaşam standardının, beşeri sermaye birikiminin azalmasına yol açmaktadır. Böylece yozlaşma ülkelerdeki insani gelişmişlik düzeyinin düşmesine neden olmaktadır. Diğer yandan, kişi başına gelirin azalması yoksulluk düzeyinin artması anlamına geldiği için, yozlaşma yoksulluğa da neden olmaktadır. O halde insani gelişmişlik düzeyinin artırılması ve yoksulluğun azaltılması için hazırlanacak ekonomik programlarda, yozlaşma düzeyinin azaltılmasını sağlayacak faktörlerin de dikkate alınması gerekmektedir. Bununla birlikte yozlaşma sosyal refah üzerinde de etkilidir. Pareto optimumunun sağlanması istenilen bir durumda, yozlaşma bürokratik engellerin aşılmasına yardım ederek refah düzeyinin artmasına yardımcı olabilir. Fakat refah düzeyinin artırılması için yozlaşmanın kullanılması durumunda, toplum refah seviyesinin yükseltilmesini önemsemediği veya refah seviyesinin yükseltilmesi Pareto optimumunu bozacağı için genel denge bozulmuş olacaktır. O halde, yozlaşma toplumların içinde bulunacağı duruma göre, refah düzeyini artırıp azaltabilmektedir. Yozlaşmanın neden olduğu refahı benimsemeyecek toplumlar, bu refah seviyesinin yine yozlaşma nedeniyle korunamayacağını bilincinde olan toplumlar olmalıdır.

Yozlaşma ve bireylerin cinsiyeti birbiriyle ilişkili olan değişkenlerdir. Bu yönde yapılan çalışmalara göre, yozlaşma erkeklerin davranışları üzerinde kadınlara göre daha fazla etkilidir. Buna göre kamu kurumlarında kadın istihdamının artırılması yozlaşma düzeyinin azaltılmasına neden olacaktır. Ayrıca yozlaşma, ülkelerdeki okuma-yazma oranı, kadın girişimciliği gibi değişkenler üzerinde de etkiye sahiptir ve yozlaşma düzeyi ile ülkelerdeki okuma-yazma oranı ile kadın girişimciliği arasında negatif yönlü bir ilişki

vardır. Okuma-yazma oranı ve kadın girişimciliği, ülkelerdeki yozlaşma düzeyinin azaltılması ile daha da artırılabilir.

KAYNAKÇA

- AKÇAY, S. (2006), "Corruption and Human Development", *Cato Journal*, 26 (1), ss. 29-48.
- ALATAS, V., CAMERON, L., CHAUDHURI, A., ERKAL, N., GANGADHARAN, L. (2009), "Gender, Culture, and Corruption: Insights from an Experimental Analysis", *Southern Economic Journal*, 75 (3), ss. 663-680.
- AMPRAWUM, E. F. (2008), "The Fight Against Corruption and Its Implications for Development in Developing and Transition Economies", *Journal of Money Laundering Control*, 11(1), ss. 76-87.
- BOHARA, A., MITCHELL, N. J., MITTENDORFF, C. F. (2004), "Compound Democracy and the Control of Corruption: A Cross-Country Investigation", *The Policy Studies Journal*, 32 (4), ss. 481-499.
- BRAKING, S. (2007), *Corruption and Development: The Anti-Corruption Campaigns*, Tottenham: St. Martin Pres.
- BRUNETTI, A. and WEDER B. (2003), "A Press is Bad News for Corruption", *Journal of Public Economics*, 87, ss. 1801-1824.
- CHANG, E. C. ve GOLDEN, M. A. (2006), "Electoral Systems, District Magnitude and Corruption", *British Journal of Political Science*, 37, ss. 115-137.
- CHOWDHURY, S. K. (2004), "The Effect of Democracy and Press Freedom on Corruption: An Empirical Test", *Economic Letters*, 85, ss. 93-101.
- ER, M. (2008), "Corruption from the Islamic Perspective: Some Recommendations for the MENA Region", *International Journal and Middle Eastern Finance and Management*, 1 (1), ss. 31-51.
- GRAEFF, P. ve MEHLKOP, G. (2003), "The Impact of Economic Freedom on Corruption: Different Patterns for Rich and Poor Countries", *European Journal of Political Economy*, 19, ss. 605-620.
- KANGLE, R. P. (1972). *The Kautiliya Arthasastra*, Part II. Bombay University, Mumbai.
- KAYRAK, M. (2008), "Evolving Challenges for Supreme Audit Institutions in Struggling with Corruption", *Journal of Financial Crime*, 15 (1), ss. 60-70.
- MAURO, P. (1998), "Corruption and Composition of Government Expenditure", *Journal of Public Economics*, 69, ss. 263-279.
- MONTINOLA, G. ve JACKMAN, R. W. (2002), "Sources of Corruption: A Cross-Country Study", *British Journal of Political Science*, 32, ss. 147-170.
- NAS, T. F., PRICE, ALBERT C., WEBER, C. T. (1986), "A Policy-Oriented Theory of Corruption", *The American Political Science Review*, 80 (1), ss. 107-119.
- PARK, H. (2003), "Determinants of Corruption: A Cross-National Analysis", *The Multinational Business Review*, 11 (2), ss. 29-48.
- SANDHOLTZ, W. ve KOETZLE, W. (2000), "Accounting for Corruption: Economic Structure, Democracy, and Trade", *International Studies Quarterly*, 44, ss. 31-50.
- SELEIM, A. ve BONTIS, N. (2009), "The Relationship Between Culture and Corruption: A Cross-National Study", *Journal of Intellectual Capital*, 10 (1), ss. 165-184.
- SUNG, H.-En (2002), "A Convergence Approach to the Analysis of Political Corruption: A Cross-National Study", *Crime, Law & Social Change*, 38, ss. 137-160.
- SUNG, H.-En (2003), "Fairer Sex or Fairer System? Gender and Corruption Revisited", *Social Forces*, 82, ss. 702-723.
- SUNG, H.-En (2004), "Democracy and Political Corruption: A Cross-National Comparison", *Crime, Law & Social Change*, 41, ss. 179-194.
- TREISMAN, D. (2000), "The Causes of Corruption: A Cross-National Study", *Journal of Public Economics*, 76, ss. 399-457.

